

En del av Svenska kyrkan

Kartläggning av det diakonala arbetet på finska och meänkieli

- Veera Florica Rajala

Foto: Linda Mickelsson/IKON

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Inledning.....	3
Syfte	4
Metod och källor	5
Bakgrund	5
Finskspråkigt diakonalt arbete.....	9
Stiftens arbete.....	9
Församlingarnas arbete.....	11
Intervjuer med förtroendevalda.....	16
Intervjuer med externa parter	17
Hearing	19
Palveleva puhelin - PAPU.....	21
Stift.....	21
Församlingar.....	21
Frågor till telefonjourens frivilliga medarbetare	21
Statistik.....	22
Meänkieli.....	23
Intervju med stift	23
Intervju med församlingar	24
Intervju med externa parter	24
Slutsatser	26
Källor.....	28
Intervjuer	28
Webbsidor	28
Rapporter och policydokument	28
Övrigt	29

En del av Svenska kyrkan

Kartläggning av det diakonala arbetet på finska och meänkieli

Rapport av Veera Florica Rajala framtagen på uppdrag av Svenska kyrkans nationella nivå

Sammanfattning

Denna kartläggning har genomförts under ca fem månader 2014–2015 för att få en översikt av läget för det diakonala arbetet på finska och meänkieli inom Svenska kyrkan.

Kartläggningen har gjorts i huvudsak genom telefonintervjuer med medarbetare i stift och församlingar runt om i landet samt genom intervjuer med externa parter som företrädare sverigefinska och tornedalska intresseorganisationer.

I kartläggningen har även en fråga kring kunskap och användning av Svenska kyrkans policy *En flerspråkig kyrka* ställts. Det framkommer att majoriteten av stiftet och församlingarna känner till dokumentet, men att många inte använder dokumentet aktivt i arbetet. Uppsala, Västerås och Luleå stift utmärker sig eftersom de följer policydokumentet. De utformar även handlingsplaner eller andra former av dokument för det konkreta arbetet utgående från policyn.

Ur kartläggningen framträder stora utmaningar i det flerspråkiga diakonala arbetet som i många fall relaterar till brister i struktur. Även osynliggörande eller en känsla av osynlighet bland medarbetarna i församlingarna som arbetar med finska och/eller meänkieli framkommer genom intervjuerna. Andra utmaningar är att arbetet som de enskilda medarbetarna gör ses som "tillfälliga projekt" då man har en bild av att det sverigefinska diakonala arbetet kommer att avslutas i takt med att de äldre sverigefinnarna minskar. I många församlingar uppfattar man att det sverigefinska arbetet är relaterat till den första generationen av sverigefinnar som flyttade till Sverige under 1960- och 1970-talen.

Vissa församlingar i Luleå stift erbjuder verksamhet på meänkieli. I de flesta fall har man inte lagt några personella resurser för meänkieli eller omnämnt meänkieli i församlingsinstruktionen. I det flesta fall är det en finskspråkig medarbetare som självmant genomför arbetet på meänkieli. Det finns även en bakgrundshistoria av negativa attityder gentemot språket vilket medför att en del anställda inte vill tala meänkieli. Det förekommer även missnöje med att andra medarbetare i församlingen talar meänkieli. Vissa medarbetare talar om att språket är hotat och att unga inte vill tala språket samtidigt som de externa parterna berättar att det finns en vilja hos unga att lära sig meänkieli.

Sedan 2013, efter ett kyrkomötesbeslut, ska stiftet och församlingarna göra en barnkonsekvensanalys i olika beslutsprocesser. Det flesta församlingar och stift arbetar dock inte aktivt med artikel 30 i FN:s barnkonvention. När de genomför barnkonsekvensanalyser känner en del stor osäkerhet kring hur de ska göra själva analysen. Kring barnkonsekvensanalysen finns det också skiftande uppfattningar och hemsnickrade metoder.

Utifrån intervjuerna verkar det inte förekomma något diakonalt arbete på finska eller meänkieli för barn och unga i landet. De som intervjuats upplever att det finns två utmaningar: det ena är att nå barn och unga och det andra är att man upplever att det inte finns resurser att skapa verksamhet för barn och unga. Församlingsmedarbetarna lyfter behovet av att samordna arbetet för barn och unga för att kunna göra något. Flera diakoner lyfter frågan om att diakonalt arbete för barn och unga behöver rikta sig till familjer och inte enbart till barnen. Flertalet diakoner ser även ett behov av arrangemang som är generationsöverskridande.

Några enskilda församlingar har hittat samarbetsformer med andra församlingar inom vissa specifika områden för att backa upp varandra vid semestertider. Genom samarbetet hämtar de även inspiration och stöd i det egna arbetet. Dessa diakoner upplever att detta stöd och gemensamma arbetssätt gör att arbetet blir mer hållbart.

Det råder enighet bland stift- och församlingsmedarbetare att äldre sverigefinnars behov ökar. Resurserna i församlingarna är oförändrade eller har minskat med tiden. De största utmaningarna hos de äldre sverigefinnarna är ensamhet och isolering. Många har glömt svenskan och en del har förlorat släkt och vänner och är helt ensamma. Dessa äldre har med åldern blivit så pass sjuka att de har svårt att söka sig till dagverksamheterna hos församlingen eller i kommunerna. De flesta har det även svårt på grund av att man av tradition inte vill be om eller söka efter hjälp. Många diakoner upplever det utmanande att många sverigefinnar inklusive äldre lever utsprida i församlingarna, vilket medför att det för en diakon som är ensam på sitt område krävs mycket tid och kraft för att nå ut till alla delar av församlingen. Diakonerna försöker nå ut till dessa individer i olika omfattning beroende på hur prioriteringarna i församlingen ser ut.

I en del församlingar har man organiserat en väntjänstgrupp (Ystäväpalvelu) som har till syfte att engagera frivilliga att besöka äldre i deras hem. Oftast är det diakonen som koordinerar dessa väntjänster. Dessa frivilliga upplevs som en oerhört viktig del av det finskspråkiga diakonala arbetet.

En del diakoner använder sig aktivt av förvaltingskommunernas samråd (enligt 5 § lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk) för att lyfta behoven hos de olika grupperna för att tillsammans med andra intresseorganisationer och kommunen hitta lösningar på dessa utmaningar. Detta är inte i alla lägen enkelt, då det tar tid och engagemanget kan skifta mellan kommunerna.

Stiftens arbetsmetoder skiftar en del när det gäller tillsyns- och främjandeuppdraget för det finskspråkiga arbetet och arbetet på meänkieli. Några stift försöker hitta nya metoder att tillämpa sitt tillsynsuppdrag genom att involvera personer med olika kompetenser i stiftet, för att följa upp församlingsinstruktionerna och i planeringen av biskopsvisitationerna. De flesta stift ställer endast tillsynsfrågor till församlingar där man vet att det görs arbete på finska eller meänkieli. Några av stiftet arbetar strukturerat och aktivt med att inspirera och fortbilda församlingsmedarbetare. De försöker koordinera och samordna olika insatser på församlingsnivå, som till exempel lägerverksamhet. Några stift har av skiftande anledningar i princip inga främjandeinsatser när det gäller det flerspråkiga området. Ett av stiftet anser att det inte behövs eftersom det endast finns 5 % sverigefinnar, medan ett annat stift menar att det sverigefinska arbetet är en del av det generella mångfaldsarbetet.

Några stift har delvis delegerat ansvaret för det finskspråkiga arbetet till en församling eller en församlingsmedarbetare. De medarbetare som arbetar under dessa förutsättningar upplever sin roll som otydlig och osäker.

Stöd och samverkan mellan församlingar och stift skiftar mycket. En del församlingar upplever att samverkan är bra. De flesta församlingsmedarbetare upplever dock att de inte får tillräckligt mycket stöd eller samverkan med stiftet.

Några församlingar har ett samarbete med finskspråkiga föreningar, men samarbetet är mest kopplat till större högtider. Man upplever att det finns många konflikter i bakgrunden som gör att det är svårt att skapa något mer tillsammans utöver det man redan gör.

Inledning

Denna kartläggning initierades av enheten för flerspråkighet i avdelningen kyrkoliv och samhällsansvar med målet att få en bredare bild av läget för Svenska kyrkans diakonala arbete på finska och meänkieli. Projektet började med en kartläggning av det sverigefinska arbetet i december 2014 och i februari 2015 inkluderades även en kartläggning av arbetet på meänkieli. 2009 genomfördes en likande kartläggning¹ i Göteborgs stift.

¹Juopperi, Mattias och Rekola, Satu, 2009, Att åldras värdigt i det nya hemlandet – utveckling av finsk äldrediakoni i Göteborgs stift 2008-2009, Göteborgs stift.

Den här kartläggningen har genomförts av Veera Florica Rajala (tidigare Florica Jokirinne) och i referensgruppen har följande personer ingått: prästen Satu Rekola, diakonen Liisa Jönsson Rickäng, diakonen Mattias Juopperi samt diakonen Jan Sjögerud, kyrkokansliet.

Denna rapport har fyra delar. Den första delen innehåller syfte, metod, källor och bakgrund till rapporten. Den andra delen behandlar det diakonala arbete som sker på finska och den tredje delen behandlar det diakonala arbete som sker på meänkieli. Den fjärde delen består av en analys och slutsatser.

Syfte

Syftet med denna kartläggning är att belysa läget för det diakonala arbetet på finska och meänkieli främst när det gäller äldre samt barn och unga inom Svenska kyrkan idag. Frågeställningen handlar om hur stift och församlingar arbetar med det diakonala uppdraget på finska och meänkieli samt vilka utmaningar de upplever att det idag finns i detta arbete.

Kartläggningen har även ställt frågor kring hur stift och församlingar använder sig av barnkonsekvensanalys och främst med beaktande av artikel 30 i FN:s barnkonvention, som rör minoritetsbarns rätt till språk och kultur.

Frågor har även ställs kring hur man i stift och församlingar använder sig av policydokumentet *En flerspråkig kyrka* och de mål som tagits fram för respektive nivå i Svenska kyrkan. Kyrkostyrelsen har beslutat att målen i policydokumentet är bindande för den nationella nivån och har även rekommenderat stift och församlingar att anta målen för respektive nivå.

Kartläggningen försöker också ta reda på hur mycket stiftet känner till om församlingarnas deltagande och aktivitet i kommunala samråd enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Det har även bedömts som angeläget att ta reda på hur församlingarna använder sig av samråden som en arena för att lyfta frågor som berör exempelvis äldre sverigefinnarnas situation.

Det har även varit viktigt att ta reda på hur de diakonala behoven och utmaningarna ser ut för finska och meänkieli och vilka möjligheter det finns i stift och församlingar att hantera dessa.

Uppdraget för kartläggningen har varit följande:

- att ge en bredare bild av situationen för äldre över 65 år i det svenska samhället med en särskild inriktning på äldre med finskspråkig bakgrund och modersmålsituation,
- att göra en inventering som i första hand belyser vilka utmaningar stiftet ser när det gäller diakoni som riktar sig till äldre,
- att undersöka vad de diakonala medarbetarna och de äldre själva säger,
- att undersöka och fånga upp uppfattningar och förslag på hur det flerspråkiga diakonala arbetet skulle kunna utvecklas utifrån Svenska kyrkans roll och uppgift i välfärden,
- att få en bild av vad församlingsinstruktionerna innehåller om det finskspråkiga diakonala arbetet och
- att ta reda på hur det finskspråkiga diakonala arbetet ser ut i församlingarna när det gäller barn och familjer.

Samma frågeställningar har även varit utgångspunkt för den delen av rapporten som rör meänkieli.

Metod och källor

Informationsinhämtningen har skett genom intervjuer samt kompletterats med relevanta dokument från Svenska kyrkan, myndigheter och uppgifter i medierapportering. Det har även inhämtats material via stift och församlingar, som till exempel församlingsinstruktioner och guider till församlingsinstruktionsarbetet. Studiebesök har genomförts på tre platser: i Luleå, Stockholm och Göteborg. Den 20 mars 2015 har även en hearing genomförts för att ta del av goda exempel på äldreomsorg på finska och andra insatser för äldre sverigefinnar.

Kartläggningen gällande diakonalt arbete på meänkieli har inte varit lika omfattande, då antalet medarbetare som arbetar med meänkieli i Svenska kyrkan är begränsat och språket används i ett mer geografiskt avgränsat område i norra Sverige.

Intervjuer har genomförts med medarbetare i alla stift, 15 finskspråkiga församlingsmedarbetare och fyra meänkielitalande medarbetare. Kyrkoherden och tre förtroendevalda i Stockholms finska församling och en förtroendevald i Stockholms stift har intervjuats. Utöver detta har intervjuer genomförts med barn och unga samt en hearing genomförts där äldre sverigefinnars situation belystes. Intervjuer har även genomförts med berörda intresseorganisationer inom de nationella minoritetsgrupperna sverigefinnar² och tornedalingar³ samt med Svenska kyrkans unga. Utöver detta har samtal förts med Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen samt med två förvaltningsområdeskoordinatorer på kommunal- och landstingsnivå.

Som underlag för kartläggningen har insamling av församlingsinstruktioner från respektive stift och två församlingar skett.

Bakgrund

År 2010 presenterade kyrkokansliet policydokumentet *En flerspråkig kyrka* samt mål för Svenska kyrkans arbete på andra språk. Syftet med policydokumentet var att lyfta det flerspråkiga arbetet i kyrkan och inspirera fler församlingar och stift att arbeta aktivt med flerspråkighet i hela Svenska kyrkan. Kyrkostyrelsen fattade i juni 2012 beslut om att de i policyn angivna målsättningarna ska vara bindande för nationell nivå. Kyrkostyrelsen rekommenderade också stift och församlingar att anta de utarbetade målen för respektive nivå.

Sverige var redan på 1500-talet ett flerspråkigt land där finska/meänkieli, samiska och tyska talades utöver svenska.⁴ Under denna tid grundades den Finska församlingen i Stockholm. De nationella minoritetsspråken var geografiskt utsprida i hela landet. I Sverige bedrevs en stark assimileringspolitik under 1900-talet vilket medförde att många orter blev helt försvenskade under kort tid.⁵ I denna assimileringprocess var folkskolan och kyrkan centrala aktörer. Assimileringsprocessens starkaste element, som delvis lever kvar i dag, är ”ett land, ett språk”. Tanken om allas lika värde utgår ifrån att alla har samma förutsättningar oavsett historia eller gruppens storlek. Det glöms ofta bort att Sverige har varit flerspråkigt i flera hundratals år och att det inte är någon modern företeelse.

År 2009 genomförde Göteborgs stift en egen kartläggning av behoven hos äldre sverigefinnar i stiftet. Rapporten *Att åldras värdigt i det nya hemlandet* har varit till hjälp när denna kartläggning genomfördes. Den tidigare rapporten visade på stora behov hos de åldrande sverigefinnarna. Utmaningarna som kartläggningen lyfter är isolering till följd av demens samt isolering på grund av att anhöriga och vänner gått bort. I rapporten lyfter man att behovet av finskspråkigt arbete inte kommer minska utan snarare att växa i relation till den demografiska utvecklingen.⁶

Sedan några år är FN:s barnkonvention och barnkonsekvensanalys en förutsättning för centrala beslutsunderlag och en metod som församlingar, stift och den nationella nivån ska använda sig av. I

² Sverigefinska ungdomsförbundet, Sverigefinska riksförbundet, Sverigefinländarnas delegation, Sverigefinska pensionärsföreningen, Finska pensionärernas riksförbund i Sverige

³ Met Nuoret, Tornedalingarnas riksförbund

⁴ En flerspråkig kyrka, s. 7, Svenska kyrkan, 2010

⁵ Våga vara minoritet, s.9, rapport Svenska kyrkan 2012

⁶ Juopperi, Mattias och Rekola, Satu, 2009, Att åldras värdigt i det nya hemlandet– utveckling av finsk äldrediakoni i Göteborgs stift 2008-2009, Göteborgs stift

denna kartläggning följs därför upp hur församlingar och stift ser på artikel 30 i barnkonventionen, då den artikeln berör främst minoritetsbarns rätt till sitt språk och sin kultur.

I sverigefinsk media har det under ett flertal år rapporterats om äldre sverigefinnars utsatta situation i äldreboenden där ingen kan förstå dem eller ensamheten hemma när den det egna nätverket inte längre finns.⁷ Under våren 2015 genomförde Sveriges radios finskspråkiga redaktion Sisuradio en kartläggning av hur många finskspråkiga äldreboenden det finns i landet. Antalet äldreboenden där äldreomsorg erbjuds helt eller delvis på finska har ökat från 13 stycken från 2006 till 27 stycken 2015.⁸ Ökningen har skett främst i kommuner som ingår i förvaltningsområdet för finska. Idag finns det kommuner som ingår i finskt förvaltningsområde. Liknande kartläggningar har inte gjorts av Sveriges radio gällande meänkieli. Idag finns det kommuner i norra Sverige som ingår i förvaltningsområdet för meänkieli. Mycket tyder på att de äldreboenden som finns inte täcker behovet varken akut eller långsiktigt.

SVT Utiset rapporterat också om att många kommuner ansöker hos regeringen om att bli en förvaltningskommun för finska för att ge finskspråkiga äldre rätt till kommunal service och äldreomsorg på finska.⁹

Socialstyrelsen genomförde 2010 en intervjuundersökning om läget för äldre inom de nationella minoriteterna. I denna rapport framkommer det att många sverigefinska och tornedalska äldre vill klara sig själva in i det sista och har svårt att be om hjälp.¹⁰ Denna rapport har dock fått kritik från sverigefinska och tornedalska intresseorganisationer pga. brister i grundläggande kunskaper hos rapportförfattarna.

2015 fick Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten i uppdrag att utreda hur hälsosituationen ser ut för personer som tillhör de nationella minoriteterna.

Karolinska institutets professor emerita Sirikka-Liisa Ekman beskriver i en intervju för SR Sisuradio hur det inte endast handlar om att ha språkkunskaper utan även kulturell kompetens då identitet och kultur blir viktigare med åldern. Den största risken, menar Ekman, är att om vårdgivaren och vårdmottagaren inte förstår varandra, riskeras vårdmottagarens hälsa. Vården handlar inte bara om själva vården utan även om vårdrelationen. I SR Sisuradios kartläggning framkommer det även att hälften av de kommuner som svarat på kartläggningen ser att behovet av flerspråkig äldreomsorg kommer att öka.¹¹

Sedan 2010 har äldre enligt 5 kap 6 § 3 st. i socialtjänstlagen (2001:453) vid behov rätt till omvårdnad på finska, meänkieli och samiska i hela landet om det finns tillgång till personal med dessa språkkunskaper. När det gäller förvaltningsområdena är kraven högre, då äldre har rätt till omsorg och service helt eller delvis på finska eller meänkieli enligt 18 § lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Barn och ungas diakonala behov ser annorlunda ut, då många tillhör andra, tredje eller fjärde generationens sverigefinnar. I dag beräknas ca 7 % av befolkningen i Sverige tillhöra den sverigefinska nationella minoriteten varav ca 76 % är andra och tredje generationens sverigefinnar. Detta innebär att många sverigefinnar är barn och unga eller unga vuxna.

⁷ Demonstration i Vaxholm ikväll - behandlingen av Veikko upprör, Sveriges television Utiset, 10.6.2015, www.svt.se/nyheter/regionalt/stockholm/demonstration-i-vaxholm-ikvall-behandlingen-av-veikko-uppror

⁸ Karta: Äldreboenden med finskspråkiga avdelningar i Sverige (Kartta: Suomenkieliset vanhustenhoito-osastot Ruotsissa) <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=6122382>, 29.3.2015

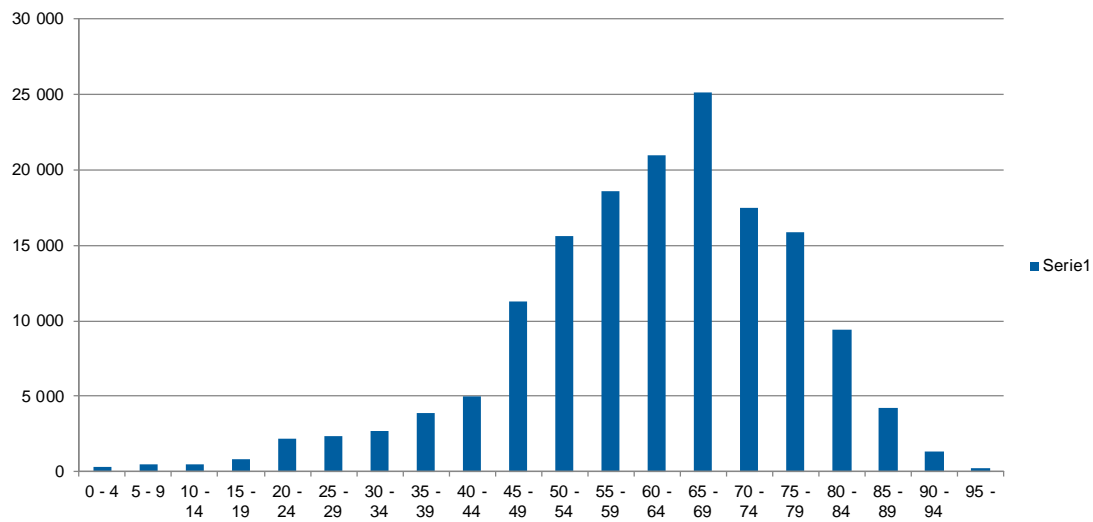
⁹ Söderhamn mukaan suomen kielen hallintoalueeseen, Sveriges television Utiset, www.svt.se/nyheter/utiset/soderhamn-mukaan-suomenkieliseen-hallintoalueeseen, 15.5.2015

¹⁰ Nationella minoriteter och äldreomsorgen. En intervjuundersökning om äldres uppfattning om kvaliteten i äldreomsorgen, Socialstyrelsen, 2010

¹¹ Asiantuntija: Äidinkieli on tärkeä vanhuksen identiteetille, Sveriges radio Sisuradio, <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=185&grupp=10393&artikel=6125010>, 29.3.2015

Personer med finsk bakgrund i Sverige, dec 2014 (SCB)

Första generationen 158 488 personer

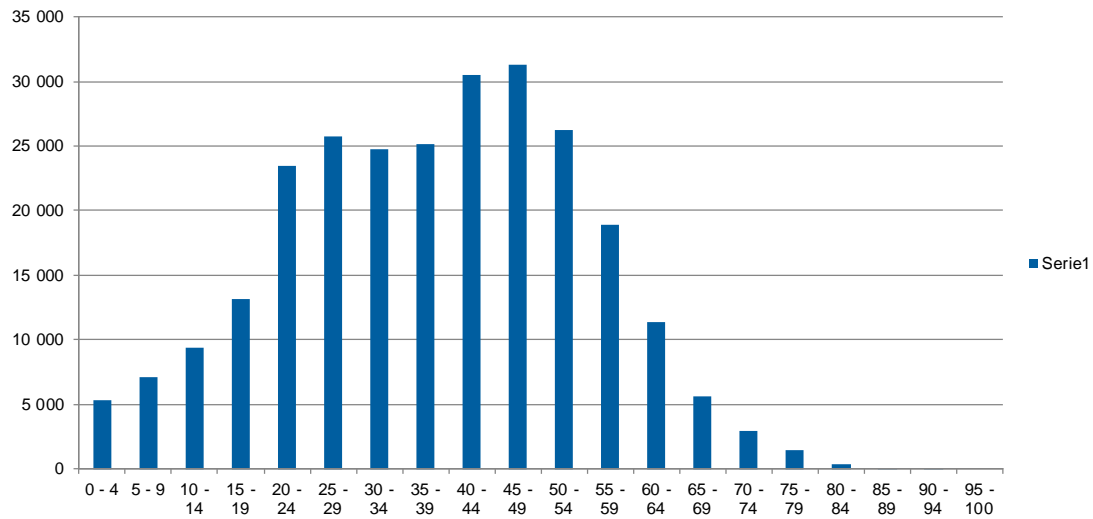
Första generationen: 94 799 personer är 60 år eller äldre

- varav 48 661 är 70 år eller äldre

- varav 15 260 är 80 år eller äldre

Personer med finsk bakgrund i Sverige, dec 2014 (SCB)

Andra generationen 262 936 personer

Andra generationen: 94 799 personer är 60 år eller äldre

- varav 48 661 är 70 år eller äldre

- varav 15 260 är 80 år eller äldre

Antal barn och unga med finsk bakgrund, dec 2014 (SCB)

Antal personer med finsk bakgrund 0-19 år		
Stift	antal	% av befolkningen
Uppsala	19 444	11,5
Linköping	8 732	7,1
Skara	11 413	9
Strängnäs	20 473	13,6
Västerås	19 188	14,9
Växjö	8 064	5,5
Lund	12 867	3,9
Göteborg	21 152	6,8
Karlstad	5 426	7,1
Härnösand	6 350	8
Luleå	14 961	13,8
Visby	751	6,4
Stockholm	49 211	10,7
Totalt	198 032	8,9

Många yngre har inte tillgång till sitt modersmål, bl.a. på grund av attityder i samhället som medförde att föräldrarna inte talade sitt modersmål med barnen. Samhällsattityderna har även påverkat barn att sluta tala sitt modersmål i offentliga sammanhang och sluta med modersmålsundervisning om sådan har funnits att tillgå. Sverigefinska barn och unga har i olika rapporter uttryckt en vilja att få behålla och utveckla sitt språk och sin identitet. I flera av Svenska kyrkans egna rapporter lyfts utmaningarna kring samhällets syn på rätten till modersmål och efterföljandet av detta.¹² Filmen *Ingen riktig finne* lyfter en del av de sociala utmaningar som funnits inom den sverigefinska minoriteten.

Det är svårare att få svar på frågan vilka diakonala behov som barn och unga som talar meänkieli har. Den meänkielitalande befolkningen går inte att hitta i exempelvis i SCB:s statistik. Negativa attityder mot finska/meänkieli har påverkat föräldrars syn på att överföra sitt språk till sina barn. Detta har medfört att många barn inte fått lära sig sitt modersmål meänkieli. Även utflyttningarna från Tornedalen har minskat barns och ungas möjligheter att behålla sitt språk. Idag finns bara förvaltningsområden för meänkieli i norra Sverige även om meänkieli talas på flera av de stora orterna i landet.

Negativa attityder mot meänkieli lever kvar. Kommentarer om meänkieli som ofta förekommer är att det inte är ett riktigt språk eller att det är ett blandspråk. 2000 erkände Sveriges riksdag meänkieli som ett officiellt nationellt minoritetsspråk.

Författaren och dramatikern Mona Mörtlund lyfter dessa attitydsvårigheter utifrån från en äldre tornedalings perspektiv genom sin film *Mie halvan kotia*. Filmen handlar om hur äldre som talar meänkieli blir bemötta när de inte längre kommer ihåg svenskan.¹³

Den generella okunskapen om de nationella minoriteterna och deras rättigheter gör det svårt att utkräva rättigheterna. Det är också svårt att föra vidare information om rättigheter till dem som berörs.¹⁴ Detta gör det väldigt svårt för den enskilde äldre att veta vad som gäller och bli hörd till exempel när det gäller rätt till omvårdnad helt eller delvis på finska eller meänkieli.

¹² Marginalized and Ignored - National Minority Children's Struggle for Language Rights in Sweden 2013, Svenska kyrkan
Tio sätt att stärka barn och unga, rapport Svenska kyrkan 2014

¹³ Mie halvan kotia, novellfilm, Tornedalen Media i samarbete med FilmPool Nord, 2009

¹⁴ Nationella minoriteter 2015 - allmänhetens kunskap om och attityd till de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken, Institutionen för språk och folkminnen - Språkrådet

Finskspråkigt diakonalt arbete

Stiftens arbete

För att få en översiktlig bild av hur stiftens arbetar har en person per stift intervjuats. I de flesta fall har det varit den diakon eller adjunkt som fått uppdraget att ansvara för det finskspråkiga arbetet. Intervjuerna har i alla fall utom ett genomförts per telefon. Telefonsamtalen har tagit mellan 30 och 90 minuter.

Utmaningar

Utmaningarna har delats in i interna och omvärldsrelaterade utmaningar. De interna utmaningarna relaterar till personalförsörjning, arbetsmiljö och attityder medan de omvärldsrelaterade handlar om behov hos den sverigefinska gruppen. Det finns stora skillnader mellan hur de olika stiftens arbetar med det finskspråkiga uppdraget. I några stift finns det en svenskspråkig medarbetare som har ansvaret för det finskspråkiga arbetet medan de flesta stiftens har en tvåspråkig person med samma uppdrag. I vissa stift är denna person även operativ medan den i andra i huvudsak enbart arbetar med att skicka vidare information till församlingarna. I vissa stift är det finskspråkiga arbetet en del av ett större mångfaldsarbete och i andra är det en egen enhet som är utlokaliserad till en församling eller är ett expertområde på stiftet. Hur stiftens organiserar sin finskspråkiga verksamhet bidrar till att få en förståelse för hur stiftens arbetar med sitt främjande- och tillsynsuppdrag på det diakonala området.

Många medarbetare i stiftens lyfter fram en tendens som man menar funnits i Svenska kyrkan i tiotals år men som nu blivit mer akut. När någon medarbetare med en tjänst på finska går i pension eller byter jobb, utreder församlingen om denna tjänst behövs och resultatet är ofta att tjänsten blir en deltidstjänst eller tas bort helt. I dag finns det kanske bara en tjänst kvar i en församling där man tidigare tagit bort en tjänst av tre och sedan en av två finskspråkiga tjänster. En del församlingar försöker hitta en finskspråkig medarbetare, men tjänsten i sig har få eller nästan inga arbetstimmar på finska. Detta upplever en del stift som problematiskt.

En utmaning som stiftens markerar, är att många sverigefinska medarbetare som inte har en finskspråkig tjänst känner sig obekväma med att tala finska i tjänsten. En förklaring till detta skulle kunna vara känslan av att inte kunna språket tillräckligt väl för att använda eller våga använda det i tjänsten. Det är i allmänhet svårt att hitta personer med rätt kompetens, vilket medfört att vissa tjänster inte blivit tillsatta. I en del stift upplever medarbetarna att det flerspråkiga arbetet är ifrågasatt.

En del stift lyfter upp det personliga mötet mellan stiftet och församlingarna som en nyckelfråga för att hitta olika former av lösningar på de utmaningar som Svenska kyrkan står inför. En annan viktig utmaning som stiftens nämner är att de upplever att grupper som hörs och syns har lättare att få resurser. Man ser också att denna utmaning finns bland fler än de sverigefinska, men det sverigefinska arbetet har redan små resurser vilket medför att det blir svårare att arbeta med detta.

De flesta stifts- och församlingsmedarbetarna är eniga om de diakonala utmaningarna på fältet, dvs. att många äldre sverigefinnar är ensamma och att de genom åren har tappat det svenska språket. Denna problematik beskrivs ytterligare i avsnittet om församlingsarbetet.

Tillsyn

I intervjun ställs frågor om tillsynsarbetet både vad gäller församlingsinstruktionerna och biskopsvisitationerna. Hur tillsynen när det gäller församlingsinstruktionerna genomförs varierar mellan stiftens. En av de intervjuade ansvariga för det finskspråkiga arbetet på ett stift är med i granskandet av församlingsinstruktionerna och reflekterade under intervjun kring lösningar för hur tillsynen skulle kunna vidareutvecklas när det gäller det finskspråkiga arbetet. De flesta av de ansvariga blir involverade i delar av granskningen. Det uppfattas som viktigt att utveckla församlingsinstruktionerna så, att man inkluderar det finskspråkiga arbetet och analyserar t.ex. hur många finskspråkiga som finns i församlingen. Flera stift har olika pågående processer med att utveckla mallar och instruktioner för att utveckla församlingsinstruktionsarbetet även gällande det

finskspråkiga arbetet. Ett stift har gett en rekommendation till sina församlingar att se över hur man beskriver det flerspråkiga arbetet i församlingsinstruktionen.

Vid biskopsvisitationerna ställs i princip bara frågor om det finskspråkiga arbetet till församlingar som man inom stiftet vet bedriver finskspråkigt arbete. Frågor gällande verksamhet på finska ställdes inte till övriga församlingar. När frågan lyfts i intervjun reflekterade några stiftsrepresentanter över vikten att ställa frågor även till de övriga församlingarna om hur man bemöter behovet hos de finskspråkiga.

Ett stift menar att fokus i alla sammanhang är på mångfaldsarbetet, tillgänglighet och delaktighet. Hit hör även det flerspråkiga arbetet.

Främjande

Stiftet tolkar sitt främjandeuppdrag när det gäller flerspråkighetsarbetet på olika sätt. En del gör större insatser medan några ser att det är en del av ett mer generellt främjandeuppdrag.

Uppsala, Västerås, Strängnäs samt Luleå stift har valt att genomföra kontinuerliga församlingsmedarbetardagar för att stötta och stärka det sverigefinska arbetet. Några av dessa stift bjuder även in församlingarnas frivilliga krafter till dessa dagar. Dessa stift uppfattar att dessa dagar är efterfrågade, väldigt uppskattade och givande för församlingens medarbetare. Under dessa dagar hanteras olika teman som t.ex. själavård.

Vissa stift har ingen samordning eller aktiviteter för församlingsmedarbetare med fokus på finskspråkigt församlingsarbete. Inom stiftet finns en lista på de finskspråkiga medarbetarna så att de kan uppsökas vid behov. Fem stift lyfter själva fram att de stöttar församlingarna ekonomiskt för att möjliggöra finskspråkiga aktiviteter. Två stift konstaterar att det finskspråkiga arbetet kan söka ekonomiskt stöd genom de vanliga projektkanalerna. Fyra stift konstaterar att de ger exakt samma stöd till alla församlingar oberoende av vilken åtgärd det gäller. Ett stift menar att sverigefinnarna inte har det största behovet av stöd. Många lyfter upp förutsättningarna för att söka ordinarie projektstöd via stiftet.

I Luleå stift har man försökt integrera det språkliga arbetet redan i rekryteringsprocessen. Den ansvarige tjänstemannen för rekrytering ställer redan i ett tidigt skede av rekryteringsprocessen frågan om den sökande/studenten är flerspråkig. Detta har lett till att det finns en grupp med finskspråkiga och en grupp med meänkielitalande studenter som träffas med stiftsadjunkten några gånger om året. Under dessa tillfällen använder de sig av olika metoder för att stärka sin identitet och lyfta identitetsperspektivet.

Två av stiftet konstaterar att det knappt sker något aktivt diakonalt arbete på finska i sjukhuskyrkans regi. Här har dessa två stift ambitioner att hitta lösningar för att möjliggöra någon form av samverkan.

Policydokumentet En flerspråkig kyrka

Två av stiftet följer policydokumentet, enligt de intervjuade stiftsmedarbetarna.

I övriga stift uppger de intervjuade att man antingen tar inspiration av dokumentet eller så lägger man mindre vikt vid policydokumentet.

En stiftsmedarbetare berättar att man aktivt använder policydokumentet för att legitimera sitt arbete för minoritetsområdet. Policydokumentet är viktigt och omtyckt i stiftet både bland anställda och förtroendevalda.

På frågan om övriga medarbetare och förtroendevalda inom stiftet har kunskap om policydokumentet konstaterar de flesta att kunskapen är väldigt låg eller obefintlig.

Barnkonventionens artikel 30

Alla som intervjuats känner till att barnkonsekvensanalys ska genomföras. Däremot är kunskapsnivån om innehållet i artikel 30 skiftande och kunskapen om hur och varför man gör en

barnkonsekvensanalys bristande. Detta är sannolikt en bredare utmaning än enbart för det flerspråkiga arbetet.

Förvaltningsområden

Vid intervjuerna ställdes även frågor om vilken kunskap stiftet har om vilka församlingar/pastorat som tillhör ett förvaltningsområde. Alla utom ett stift hade goda kunskaper och ett stift antog att den situation som rått sedan 2013 fortfarande var aktuell. Några stift lyfter att det inom deras stift endast finns 5 % sverigefinnar och att de upplever att det är svårt att jobba med denna grupp då den är så utspridd. De flesta uppfattade att församlingarna i deras stift är aktiva i frågan om förvaltningsområden samt att man även är pådrivande i förvaltningsområdenas samråd i ett senare skede. Vissa av stiftet konstaterar att där det finns finskspråkig personal deltar man i samråd medan man i församlingar där det inte finns någon finskspråkig medarbetare med godkännande eller uppdrag att tala finska i sin tjänst sällan är delaktig i samrådet. En del stift tror att det skulle behövas mer information kring samråden, hur samråden ska fungera och vilket syftet är med samråden.

Samverkan, samarbeten och möjligheter

Drygt hälften av stiftet vill se fortsatt eller mera samarbete över stiftsgränserna samt över församlingsgränserna. En del satsningar skulle möjliggöras om man internt fick till mer samarbete. Samverkan med olika intresseorganisationer skulle även vara bra, men i det fallet fanns inga tydliga förslag på hur detta skulle kunna inledas. Några stift konstaterar att det funnits konflikter mellan olika aktörer, vilket medfört att man inte haft samarbeten på ett tag. Andra stift uppfattar nuläget som acceptabelt och finner inget större behov av samverkan eller samarbeten. Två av stiftet konstaterar att församlingarna gärna får samarbeta men att stiftet själva inte känner något behov av att vara delaktiga vid eventuella träffar. Flera stift ser arbetet med förvaltningsområden som en möjlighet att utveckla samarbeten och samverkan samt att lyfta gemensamma frågor även utanför Svenska kyrkan.

Församlingarnas arbete

Intervjuer har främst genomförts med diakoner i flera olika församlingar. Totalt har intervjuer genomförts med 13 diakoner och tre präster runt om i landet.

Intervjuerna har i första hand genomförts per telefon. Fyra intervjuer genomfördes på plats. Studiebesök har genomförts i Luleå pastorat och i Botkyrka församling. Intervjuerna har tagit mellan 40 och 100 minuter.

Utmaningar

Diakonerna lyfter flera olika typer av utmaningar av både intern och extern karaktär. De interna utmaningar man framförallt lyfter, är oförståelse för arbetet, svårigheter med ensamarbete och ett ökat antal personer som behöver diakonalt stöd. En utmaning som i princip alla diakoner berättar om är att många inom församlingen ser det finskspråkiga arbetet som något tillfälligt som kommer att upphöra så småningom. Enligt de intervjuade finns det en bild hos församlingarna att den finskspråkiga verksamheten kommer ta slut när första generationen sverigefinnar inte längre lever.

Många av de intervjuade diakonerna arbetar helt ensamma eller har en kollega i den finskspråkiga gruppen. Ofta upplever dessa personer att det inom arbetslaget/arbetsplatsen sällan ges tillfälle till att berätta vilka utmaningar, aktiviteter eller idéer som det finskspråkiga diakonala arbetet har, medan det är självklart att andra verksamheter gör det. Några av de intervjuade försöker förklara anledningen till detta genom att konstatera att deras svenskspråkiga kollegor och chefer inte har en grundläggande förståelse för deras arbete. Många av diakonerna upplever att deras arbetsledning har svårt att ta till sig de finskspråkiga medarbetarnas utmaningar då kunskap inte finns om det sverigefinska arbetet i den utsträckning som skulle behövas. De flesta diakoner upplever att de inte räcker till och en del har bett om stöd att prioritera, men upplever sig inte ha fått det från sin arbetsledare.

Flera av diakonerna upplever att de har svårt att få utrymme eller tid till att utveckla sitt arbete och att detta delvis beror på bristande stöd. En diakon efterlyser teologiska verktyg och inte bara lagstiftningsverktyg för att legitimera det flerspråkiga arbetet, för att väcka arbetslagets och

kyrkopolitikernas intresse. I princip alla diakoner upplever att attityderna hos kyrkoherdar, församlingens förtroendevalda och stiftens är att de finskspråkiga behoven minskar i takt med att första generationens sverigefinnar går bort.

Många diakoner är oroliga för utvecklingen att när diakoner med finskspråkig kompetens slutar, är det lätt att dra in en tjänst eller minska ner en tjänst med ett visst antal procent för att församlingen inte har råd. I vissa församlingar har man t.ex. kombinerat en deltid som präst och en deltid som diakon till en tjänst.

I flera fall har församlingen sagt att man inte hittat sökanden med rätt kompetens, men några diakoner pekar på att det inte görs försök att lyfta/stärka de medarbetare som har en finsk bakgrund och som redan är verksamma i Svenska kyrkan. Flera diakoner menar att genom att stötta och uppmuntra användningen av finska, skulle flera kunna tänkas arbeta på både svenska och finska.

Några diakoner efterlyser under intervjuerna tydligare målbilder för det finskspråkiga/sverigefinska arbetet både hos stiftens och församlingarna. Bristen på fokus gör det svårt att jobba mot samma mål, vilket innebär att arbetet spretar i onödan och de små resurser som finns inte används effektivt. En del diakoner anser att stiftens inte har någon direkt idé om varför man arbetar med flerspråkighet och att detta kan påverka församlingarnas syn på flerspråkighetsarbetet. Flera diakoner upplever att det har blivit allt svårare att nå acceptans för det finskspråkiga diakonala arbetet när det finns nya språkgrupper som tar mer plats och har större svårigheter. Med en grundproblematik av oförståelse kring det finskspråkiga arbetet, blir det allt svårare att behålla resurserna till det finskspråkiga arbetet. Här menar man att man från majoritetssamhällets sida skulle kunna ta vara på sverigefinnarnas erfarenheter av krig och flyktingskap och dra nytta av detta i dagens arbete med migranter.

”Man får inte jobba tyst, utan man måste höras och synas annars glöms man bort”, säger en diakon.

Diakonen syftar på att om sverigefinnarna fortsätter att arbeta i tysthet, kommer majoriteten att kunna hävda att det finskspråkiga arbetet inte kommer behövas och att resurserna kan läggas på något annat.

Det förekommer även frågor kring hur de finskspråkiga romerna ska inkluderas i det finskspråkiga arbetet. Två av diakonerna vill arbeta mer med yngre finskspråkiga romer, men har inte hittat arbetsformer för detta än.

Arbetet med äldre

Diakonerna är eniga om att fokus inom det diakonala arbetet har varit och är på äldre sverigefinnar. Detta innebär att kunskapen och resurserna även har fokuserats på frågor som berör de äldre. En stor del av de sverigefinnar som nu är äldre, kom till Sverige som arbetskraftsmigranter under 1960- och 1970-talen. Dessa personer lärde sig svenska i olika utsträckning. När minnet börjar svika, börjar även det i vuxen ålder inlärda språket glömmas bort. En del förlorar samtidigt sina nära anhöriga pga. dödsfall och blir då helt ensamma. Andra har från början haft små sociala nätverk, då man varken har haft barn eller släkt i Sverige och blir då ofta mycket mer sårbara. Diakonerna har även mött äldre som upplever sig vara ensamma även om de egentligen inte är så ensamma. Själva upplevelsen kan grunda sig i att man inte känner sig delaktig i samhället eller att man kulturellt inte känner sig hemma i sin omgivning.

En annan stor utmaning som diakonerna och de externa parterna lyfter fram är att många äldre som är utspridda på flera olika äldreboenden och avdelningar. Detta gör att de inte kommer i kontakt med varandra och gör det också svårt för diakonerna att organisera aktiviteter för dem. Diakonerna konstaterar att det är långt ifrån alla som får den adekvata omvårdnad på finska som de har behov av och har rätt till. Diakonerna påpekar att det finns ett stort behov av äldreboenden med finskspråkig personal med kulturkompetens. I flera av församlingarna är man stolta över det faktum att man var en av de första aktörerna som lyfte upp behovet av äldreboenden med finskspråkig personal i kommunen. I flera fall har påtryckningarna lett till att man förbättrat servicen för finskspråkiga äldre. Men för de äldre som inte får tillgång till detta innebär det att diakonerna själva eller att man genom finskspråkiga väntjänster försöker organisera besöksverksamhet för att äldre ska få möjlighet att kommunicera på finska. Diakonerna känner ett stort ansvar för att genomföra hembesök och arrangera andakter eller

musikaktiviteter där de äldre kan få känna sig delaktiga. På de orter där det finns finskspråkiga äldreboenden eller avdelningar, finns det fler och mer kontinuerliga aktiviteter, då resurserna går att rikta men ändå nå ut till många. De mest förekommande aktiviteterna, som församlingsdiakoner arrangerar på finska, är mötesplatsverksamhet, bibelstudier, allsång, loppis (både på finska och svenska), själavård, hembesök, kör och praktiskt stöd vid möte med myndigheter. Uppsökande verksamhet på finska finns i några fåtal församlingar på finska.

En utmaning som flera diakoner upplever är att det finns äldre som inte deltagit i församlingsverksamhet tidigare och som inte vågar komma på aktiviteter som församlingens arrangerar. Det kan vara svårt att ändra äldre personers uppfattningar.

Två församlingsdiakoner lyfter frågan om att vissa församlingsaktiva tar väldigt mycket tid i anspråk och att detta har ökat. Det har varit svårt att få vissa av dessa grupper att vara/bli mer självgående vilket medfört att andra arbetsuppgifter riktade mot andra grupper har fått stå tillbaka.

Många församlingar har olika former av mötesverksamhet och väntjänster och vissa har utvecklat t.ex. vissa former av gymnastikverksamhet för att arbeta med olika grupper.

Några diakoner konstaterar att det är en utmaning att nå de äldre männen. I Hallstahammar började diakonen för några år sedan med att småprata med de äldre finsktalande männen på torget och sedan bjuda in dem till fika och samtal i större grupper. Efter ett tag blev detta en självklar del av församlingens verksamhet. I Flemingsbergs församling började den gymnastikaktiva diakonen att inbjuda till gymnastik för äldre i församlingens lokaler, vilket först blev populärt hos de äldre kvinnorna men så småningom också bland de äldre männen. Diakonen konstaterar att det nu är det jämt mellan könen och att antalet deltagare totalt är ett trettiotal.

En av diakonerna konstaterar med stolthet att i deras församling har det finskspråkiga diakonala arbetet med äldre varit så pass innovativt och roligt att de svenskspråkiga velat bli en del av det dessa aktiviteter.

Arbetet med barn och unga

Den utmaning som i princip alla diakoner lyfter fram, är att det är svårt att nå barn och unga. Man vet inte var de finns eller hur man kan skapa relationer med barnen och ungdomarna. Man upplever även en osäkerhet när det gäller vilka behov de sverigefinska barnen och ungdomarna har. Några diakoner menar att fokus behöver vara riktat mot familjen som helhet för att också nå barnen. Flera av diakonerna resonerar kring att barnkörer eller barnaktiviteter skulle kunna vara sätt att nå familjerna och att kontinuerligt berätta om vilket stöd församlingen kan erbjuda vid behov. Några av diakonerna arbetar på svenska med att stötta ensamstående mammor som har behov av stöd. Diakonerna tror att finskspråkiga mammor inte känner till vilket stöd församlingen kan erbjuda.

Policydokumentet En flerspråkig kyrka

En stor del av diakonerna hade tagit del av policydokumentet, men använde sig inte av det i någon större omfattning. De upplevde att dokumentet var för omfattande. Några sade att dokumentet användes mer när det kom än efter att medarbetare och förtroendevalda hade bytts ut och kunskapen inte längre finns kvar. Någon intervjuperson förväxlade policydokumentet med nyhetsbrevet som har ett snarlikt namn.

Barnkonventionens artikel 30

Till en början när frågan ställs hur man använder barnkonventionens artikel 30¹⁵ i barnkonsekvensanalysen, framgår det att det finns en generell osäkerhet kring hur man ska tillämpa artikel 30 och barnkonventionen i allmänhet. Två av diakonerna berättade att de vid fikabordet hade reflekterat tillsammans med sina kollegor om artikel 30. De flesta upplevde att det var svårt att lyfta och argumentera för artikel 30 då man själv är osäker och när den grundläggande kompetensen om

¹⁵ Artikel 30 i barnkonventionen innehåller information om minoritetsbarns rätt till sitt språk, sin kultur och religion

nationella minoritetsbarn inte finns. Två personer som intervjuats visste inte vad artikel 30 innehåller. De hade främst fått kunskap om portalparagraferna i barnkonventionen.

Församlingsinstruktionerna

I intervjuerna framkommer det att många församlingar/pastorat arbetar med att förnya sina församlingsinstruktioner. I intervjuerna tillfrågas diakonerna om vad de vet om vad som eventuellt står om den finska/sverigefinska verksamheten i deras församlingsinstruktion. Majoriteten av de tillfrågade är till en början osäkra och hänvisar antingen till att församlingsinstruktionen inte har förnyats på ett tag eller till att det pågår en process i församlingen/pastoratet för att förnya den. Fyra av de intervjuade visste exakt vad som nämndes eller inte nämndes om den finska/sverigefinska verksamheten.

Information om den finskspråkiga diakonala verksamheten

I princip alla församlingar informerar om den finskspråkiga verksamheten på sin hemsida. I samband med kartläggningen granskades fyra hemsidor med information om de finskspråkiga verksamheterna i församlingen. Det är tydligt att informationen kan vara väldigt generell och även bristfällig och gammal. Ett exempel på brister som kommit fram under kartläggningen är att kontaktuppgifter kan ligga kvar ca 6 månader efter att en präst eller diakon har slutat. I skrivande stund har vissa av uppgifterna som getts av intervjupersonerna kontrollerats på fyra församlingars hemsidor. I två av fallen var det förhållandevis lätt att hitta information på finska, men däremot fanns inte samma information på svenska om den finskspråkiga diakonala verksamheten. På de två andra församlingshemsidorna var det svårt att överhuvudtaget hitta något på finska eller information på svenska om den finskspråkiga verksamheten.

De flesta församlingar informerar kontinuerligt eller sporadiskt genom medier som lokaltidningen, gratistidningen eller församlingsblad. Vissa gör ett eget blad för den finskspråkiga verksamheten. För de flesta är fokus i den sverigefinska informationsspridningen riktat mot aktiviteter som de vackraste julsångerna och gudstjänster medan vissa även marknadsför sina mötesplatser och/eller Palveleva puhelin. Några få församlingar informerar via Facebook, men då främst genom medarbetarnas privata Facebook-konton. Några har skapat en specifik Facebook-grupp för det sverigefinska arbetet i församlingen för att enkelt kunna sprida information. Några nämner även att de använder den lokala radiokanalen och den finska radiokanalen SR Sisuradio, både lokalt och nationellt, som informationskanal. Vissa diakoner jobbar systematiskt med att skicka ut brev och ringa runt för att vidarebefordra information bland några utvalda personer som är duktiga på att informera vidare. Andra använder det personliga mötet för att nå ut bland de aktiva. Det verkar dock inte finnas ett planerat, systematiskt sätt att informera om de diakonala verksamheterna och om det stöd som inom församlingen finns att tillgå på finska.

Frivilliga

Flera av diakonerna i församlingarna har i intervjuerna lyft vikten av att upprätthålla och utveckla organisering och utbildning av frivilliga. I församlingar som har en finskspråkig väntjänst upplever man att de frivilliga gör en stor insats för att stötta och hjälpa äldre som är ensamma. Sverigefinnarna bor utspridda runt om i församlingen, vilket gör det svårt för den enskilda diakonen att själv hinna med att besöka alla ensamma äldre. I och med väntjänsten har fler äldre kunnat få besök. Det är ofta diakonen som samordnar väntjänsten i församlingen för att möjliggöra en långsiktig och stabil verksamhet. En del av diakonerna konstaterar att väntjänsten behöver mer resurser för att den ska kunna utvecklas och förbättras. Risken finns annars att det är svårare att rekrytera nya frivilliga till väntjänsten. Tre diakoner framhåller att om trenden att finskspråkiga diakontjänster dras in, behöver den finskspråkiga väntjänsten få mer ekonomiska resurser och stöd för att kunna leva vidare.

Förvaltningsområden

I princip alla diakoner som intervjuats har på ett eller annat sätt varit involverade i samråd enligt minoritetslagen eller haft kontinuerlig kontakt med förvaltningsområdets samordnare eller

koordinator¹⁶. Många diakoner deltar på samrådsmöten i tjänsten, men i vissa församlingar deltar någon förtroendevald istället. En del diakoner lyfter själva upp hur viktiga dessa forum är för att lyfta frågor och driva fram olika lösningar på lokalnivå och för att möta upp behoven hos äldre. Samråden används även som en plattform för samarbete. I vissa kommuner gör man gemensam sak och arrangerar gemensamma aktiviteter i samband med morsdag, farsdag, Finlands självständighetsdag och Sverigefinska dagen. Exempel på församlingar och pastorat som har detta upplägg är Hallstahammar och Uppsala. Några av diakonerna skulle vilja få mer stöd för att utveckla sitt deltagande i samråden.

En fråga som inte ställts, men som vissa församlingsmedarbetare själva lyfte upp under intervjun, är om det söks pengar från kommunens sida för att genomföra aktiviteter med koppling till de nationella minoriteterna. Många som nämner detta säger att de sökt extra medel för vissa öppna aktiviteter eller för ett större arrangemang. Två församlingar nämner att de inte sökt medel då de anser att pengarna inom förvaltningsområdena ska användas för andra saker.

Samarbetet

I intervjun ställs en fråga om samarbeten – ifall de finns och med vem och hur samarbetet i så fall ser ut. Åtta församlingsmedarbetare lyfter fram behovet och nyttan av att samarbeta över församlingsgränserna. Tio församlingsmedarbetare lyfter själva upp att de vill ha mer samarbeten inom stiftet samt med stöd av stiftet. De ser ett behov av att stiftet tar mer ansvar för koordinering och samverkan. Många påpekar att man genom utbildning behöver stärka de enskilda medarbetarna, då man för det mesta jobbar helt ensam, med finska helt eller delvis och inte hinner med allt själv.

I princip vill alla församlingsmedarbetare ha samarbeten med andra ideella krafter men av olika anledningar sker inte detta idag. På frågan om hur detta skulle kunna se ut svarar församlingsmedarbetarna att man kanske behöver sitta ner och samtala. De andra har inte riktigt någon klar bild över hur detta skulle kunna ske.

Exempel på församlingar som samarbetar

I Hallstahammars församling och Uppsala pastorat samarbetar man med lokala aktörer för att arrangera Finlands självständighetsfirande och morsdag.

I Luleå arrangeras det nästan varje år ett julspel där skolorna, modersmålsläraerna och diakonerna samarbetar för att möjliggöra att de finskspråkiga barnen kan sätta upp ett eget julspel.

2015 arrangerade Uppsala stift och pastorat, Västerås stift och Sverigefinska ungdomsförbundet har ett gemensamt läger för barn. Detta för att sverigefinska barn skulle få möjlighet att träffa varandra. Samarbetet kom till för att möjliggöra ett läger, då de enskilda aktörerna inte har råd eller möjlighet att arrangera ett läger själva.

Önskan om stöd och hjälp

En sista fråga i intervjuerna handlade om att ge konkreta förslag på vad församlingarna upplever att de skulle vilja ha stöd och hjälp med från stiftet eller den nationella nivån.

I princip alla önskar att det skulle finnas mer material på finska. De önskar både sådant som är specifikt för den finskspråkiga verksamheten, men även att nationella kampanjer skulle finnas översatta till finska, så att inte var och en gör det halvdant själva. Ett bra exempel är kampanjen *Utrota hungern* där den nationella nivån översatte kampanjen till finska. Detta blev mycket uppskattat.

Det finns även önskemål om att mer material produceras för både barn och äldre, t.ex. en samling av olika typer av musik från traditionellt till nyproduktion i ett häfte eller en bok som är anpassad för det sverigefinska arbetet. I Finland produceras böcker eller häften som innehåller allt för många sånger som är okända i det sverigefinska sammanhanget, vilket medför att det blir svårt att introducera kontinuerligt. Det flesta av sångböckerna som köps in från Finland är antingen andliga sånger eller

¹⁶ I de flesta förvaltningsområdenas kommuner har man anställt personer som samordnar kommunens insatser inom det nationella minoritetsarbetet. Dessa personer kallas för det mesta för samordnare eller koordinatörer.

inriktade på populärmusik. Det finns i princip ingen sångbok som har andlig musik, populärmusik och folkmusik blandat. Detta material skulle behöva anpassas så att även en barnkör skulle kunna använda sig av materialet. Svenska kyrkans eget häfte *De vackraste julsångerna* får kritik för att man ändrat de ursprungliga texterna och gjort översättningar från svenska till finska. I princip alla som lyft frågan bland diakonerna vill återgå till de ursprungliga sångtexterna och att man skulle variera lite mer bland sångerna.

Ett stort antal av de diakoner som intervjuats arbetar ensamma med den finskspråkiga verksamheten. De efterlyser sammanhang där de skulle kunna sporra varandra och hitta nya sätt att arbeta och få tips. I flera stift försöker diakonerna själva träffas utan att stiftet stöttar dem, men flera av diakonerna konstaterar att det är långsiktigt ohållbart.

Det flesta tycker att Palveleva puhelins verksamhet är oerhört viktig och att den skulle behöva utvecklas ännu mer. Här finns det tydliga önskemål riktade till nationell nivå om att göra mer för att hitta fler nya frivilliga och för att utveckla arbetet ännu mer. Det finns även önskemål om att hitta nya kanaler för att hitta frivilliga. Diakonerna upplever att det är otydlig information om när utbildningarna kommer ske och vem som kan söka till utbildningarna. Denna oklarhet gör att det är svårt att intressera nya. Här finns en önskan att arrangera en utbildning på våren och en på hösten och om att man tydligt går ut med vilka dagar och tider det blir ett halvt år innan.

Inom Stockholms och Härnösands stift upplever man att relationen till stiftet som helhet inte är så enkel. I Stockholm upplever man att man inte har någon relation till stiftet när det gäller det finskspråkiga arbetet och i Härnösand upplever man att relationen är komplicerad då man är utlokaliserad på annan plats.

Det flesta uppskattar tidningen Kinkerit väldigt mycket och framförallt de nummer som kommit ut 2014 och 2015. Däremot har några diakoner önskat mer innehåll på temat andlighet i tidningen. Två diakoner har sagt att tidningarna tog slut direkt i deras församling.

Under intervjuerna kommer det gång på gång fram att man från diakonernas sida vill att det sverigefinska arbetet ska vara en självklar del av Svenska kyrkans verksamhet. Rätten till språket ska vara en självklarhet och inte ifrågasättas.

Det finns önskemål om att den nationella nivån skulle genomföra utbildningar för kyrkoherdar i samband med ordinarie konferenser på nationell nivå. Detta för att kyrkoherdarna oavsett var i landet de kommer från ska få en grundläggande kompetens och förståelse för vad arbetet på finska och meänkieli egentligen handlar om. Dessa utbildningar skulle behöva genomföras kontinuerligt över landet, så att både gamla och nya kyrkoherdar får informationen.

Flera diakoner i landsbygden har små förutsättningar att arrangera eller göra något för de sverigefinnar som finns i församlingen pga. långa restider. Diakonerna efterlyser helhetslösningar av något slag när det gäller det diakonala arbetet.

Flera personer påpekar att själavårdsarbetet behöver utökas gällande sverigefinnar och att Palveleva puhelin är en viktig del av detta arbete.

Intervjuer med förtroendevalda

För att skapa förståelse för hur förtroendevalda tänker kring det finskspråkiga arbetet har även intervjuer genomförts med tre förtroendevalda personer. Detta ger naturligtvis ingen heltäckande bild, men ett smakprov på hur tankarna kan gå på lokal- och stiftsnivå. Två av personerna är förtroendevalda från församlings/pastorats nivå och en från stiftsnivån. Dessa personer är väl insatta i det sverigefinska sammanhanget och de anser att det finns många utmaningar inom det finskspråkiga diakonala arbetet.

En av dessa utmaningar är att det finskspråkiga arbetet generellt sett anses vara ett arbete som bedrivs i projektform, vilket gör att det inte får den förankring och utvecklingspotential det skulle behöva. Det finns inte tillräckligt mycket koordinering och samverkan på församlings- och stiftsnivån. Förståelsen

för att det finskspråkiga arbetet borde vara en del av den ordinära verksamheten finns sällan. Det har även blivit allt svårare att hitta personer som har både den språkliga kompetensen och en diakonal utbildning. Detta upplever de förtroendevalda som ett stort problem. De upplever även att de är ensamma i sitt beslutandeorgan om att lyfta dessa frågor. Ofta upplever de att tjänstemännen som bereder frågorna inte heller har den grundläggande kompetensen eller att egna värderingar speglar hur frågan drivs.

De tre förtroendevalda är eniga om att Svenska kyrkan borde fokusera mer på barn och äldre sverigefinnarnas situation. Dessa två grupper är ofta bortglömda när församlingen lägger upp sin verksamhet.

En av de förtroendevalda upplever en frustration kring att i det i beslutandeorganet talas om mångfald från många olika vinklar, men att sverigefinska frågor är helt ointressanta även när policydokumentet *En flerspråkig kyrka* lyfts upp.

De förtroendevalda tror att *En flerspråkig kyrka* behöver lyftas fram och diskuteras vid varje kyrkomöte och vid andra nationella möten för att för få har lagt märket till att policyn existerar överhuvudtaget.

Intervjuer med externa parter

Intervjuer och samtal har genomförts med Sverigefinska ungdomsförbundet, Sverigefinska riksförbundet, Sverigefinländarnas delegation, Finska pensionärer i Sverige och Svenska kyrkans unga. Intervjuer har även genomförts med barn och unga med sverigefinsk härkomst – främst andra generationen. I samband med detta har även en lärare intervjuats. För att ytterligare bredda bilden har även intervjuer genomförts med förvaltningsområdessamordnare/ koordinatörer inom landsting och kommun. Det genomfördes även hearing.

Intervju med riksförbunden

Finska pensionärer i Sverige lyfter i intervjun ensamheten som en av de svåraste utmaningarna för äldre sverigefinnar. En del äldre sverigefinnar har upplevt sig vara utanför det svenska samhället pga. språkbrister eller socioekonomiska skäl. En del har med tiden blivit mer ensamma när livspartnern gått bort. Under 1960- och 1970-talen kom många finnar till Sverige som till en början tänkte sig att arbeta ett tag och sedan återvända tillbaka till Finland. Men många blev kvar i landet. Attityderna som var rådande i landet var negativa mot den finskspråkiga befolkningen. Man värderade arbetskraften högt, men på t.ex. barnvårdsmottningar, i skolan osv. rekommenderade man de finskspråkiga föräldrarna att inte tala finska med barnen för att barnen inte skulle bli halvspråkiga. Detta har medfört att de i den första generationen som drabbats av demens har så småningom tappat sin svenska och därmed möjligheten till kommunikation med andra och tredje generationen. Språket är inte bara en väg att kommunicera med tal utan innehåller även kulturella koder.

Sverigefinska riksförbundet lyfter behovet av tvåspråkig äldreomsorg oavsett om den bedrivs hemma hos den äldre eller på äldreboende. Det handlar om att dessa äldre ska få leva sina sista år värdigt efter ett långt och ofta fysiskt krävande arbetsliv. Dessa äldre är värda omsorg på sitt modersmål.

Sverigefinländarnas delegation lyfter fram att lagen (2009:724) om nationella minoriteter och socialtjänstlagen anger att enskilda inom förvaltningsområdet har rätt till äldreomsorg helt eller delvis på finska. Utanför förvaltningsområdet ska sådan äldreomsorg erbjudas om det finns finskspråkig personal att tillgå. Kunskapen om dessa rättigheter är begränsad bland många kommunala tjänstemän. Den sverigefinska gruppen har historiskt varit osynliggjord vilket fortfarande märks, då få i allmänhet känner till vilka rättigheter som finns för sverigefinnar samt att det finns ett verkligt behov av att tillgodose dessa behov.

Sverigefinska ungdomsförbundet lyfter i intervjun fram sverigefinska barns och ungas bristande språkkunskaper i finska samt identitetssökande. I många sammanhang när identitet diskuteras kommer det fram att sverigefinska barn och unga inte har en självklar identitet. De upplever sig inte som helt svenska, men inte heller som finnar. Begreppet sverigefinne är ganska nytt och har inte helt anammats

av alla. Det finns inte många majoritetsforum där denna nationella minoritet kan få utrymme att diskutera och utveckla sin identitet.

Intervjuer med barn och unga

Det har genomförts tre stycken intervjuer med totalt 7 barn i åldrarna 7, 10, 11, 16 och 17 år. Tre av barnen går i en Sverigefinsk skola (en tvåspråkig skola), två barn har modersmålsundervisning på finska och två av ungdomarna har ingen modersmålsundervisning. Intervjuerna har genomförts i Uppsala, Stockholm och Luleå. Alla barn som intervjuades talar finska med antingen den ena eller båda föräldrarna och har, eller har haft, modersmålsundervisning i grundskolan och gymnasiet. Barnen och ungdomarna har skiftande relation till det finska språket. Det som kommer fram i diskussionerna, är att de barn som har vänner, lärare, fritidspedagoger eller tränare som pratar finska känner sig tryggare med finskan. De känner även en stolthet över att kunna språket. De barn som har bara en förälder och modersmåls lärare som talar finska känner sig mer osäkra. Alla barn som intervjuats tycker att det är viktigt att själv kunna välja vilket språk de talar. De äldre barnen söker sammanhang där de kan möta unga i liknande situation eftersom det är lättare att tala finska i ett sammanhang där språket inte är i minoritet utan där tvåspråkigheten är normen. En av ungdomarna berättar att hennes tränare talar finska med henne och svenska med de andra ungdomarna. Detta upplevdes till en början ovant men blev ganska trevligt med tiden. Ungdomarna ställde sig positiva till att ha ett nationellt konfirmationsläger på två språk, för att få lära känna andra ungdomar med samma bakgrund. En av ungdomarna föreslog ett konfirmationsläger på segelbåt för att besöka även Finland och för att lära känna sin historia.

Intervju med Svenska kyrkans unga

Intervjun genomfördes med Svenska kyrkans ungas ordförande innan meänkieli inkluderades i kartläggningen. Detta innebär att frågorna bara ställdes gällande finskspråkig verksamhet i Svenska kyrkan.

Intervjun kretsade kring barn och ungas behov, kring diakonalt arbete riktat till barn samt kring flerspråkiga barns rätt till en flerspråkig miljö inom församlingarna.

I intervjun framkommer det att Svenska kyrkans unga själva ser ett behov av att arbeta med flerspråkighet. Ordföranden ser att Svenska kyrkan behöver arbeta med att normalisera flerspråkighet och stötta de verksamheter som finns för barn och unga. I detta arbete blir även barnkonventionen en viktig del.

Intervju med lärare

För att få en lite bredare bild av barns och ungas behov, intervjuades även en grundskollärare vid en sverigefinsk skola. I intervjun lyfte läraren upp olika typer av sociala och språkliga behov som dagens sverigefinska barn och unga har. Bland många av de barn som läraren möter, finns det fattigdom och ett nytt fenomen som handlar om att föräldrarna inte känner sig trygga i sitt föräldraskap. Här ser läraren ifråga en möjlighet för diakonerna att stötta både barn och föräldrar. Läraren har även märkt att tredje och fjärde generationens sverigefinska barn behöver mer stöd och uppmuntran att använda sin finska. Läraren ser även här en viktig roll för församlingen att utveckla sitt arbete för tvåspråkiga barn. I slutet av samtalet lyfter läraren det faktum att en viktig förutsättning för att nå barn är att först nå deras föräldrar. Därför är aktiviteter för hela familjen viktiga och att församlingen informerar även de föräldrar som inte är medlemmar i församlingen om barn- och familjeaktiviteter som sker genom föräldramöten eller närvaro på julfester osv.

Intervjuer med förvaltningsområdes samordnare

Intervjuer har genomförts med två samordnare/koordinatorer inom landstinget och två inom kommunal sektor. I intervjun ställs frågor kring vilka sociala utmaningar/behov som samordnarna ser hos den finskspråkiga gruppen. Vad tror de att Svenska kyrkan kan bidra med att stötta upp kring dessa utmaningar? Samordnarna har lite olika bilder av vilka sociala behov som finns, men är eniga om att äldre finskspråkiga alltför ofta är ensamma och isolerade. En av samordnarna upplever det som svårt att komma i kontakt med denna grupp pga. isoleringen och här skulle kyrkan kunna ha en roll att

spela. Samma koordinator har börjat samarbeta med en diakon för att få mer kunskap om hur många äldre det handlar om. Hen tror att ett tätare samarbete samt aktivare deltagande från kyrkan i samråden skulle kunna bidra till att hitta gemensamma lösningar. En annan samordnare skulle gärna se att de olika församlingarna skulle sprida vidare kunskap om de tjänster och den service som finns inom den offentliga sektorn på finska samt ha en aktivare dialog om behoven och om vad landstinget eventuellt skulle kunna göra ytterligare för den finskspråkiga gruppen.

Hearing

Den 21 mars 2015 genomfördes i samband med Sverigefinländarnas delegations årsstämma en hearing med temat utmaningar och möjligheter för äldre sverigefinnar. Hearingen genomfördes för att hämta information från fältet samt för att ge möjlighet att dela med sig av olika nya idéer. Upplägget utgick ifrån fem intervjuer med experter inom sina respektive verksamhetsområden. På slutet hölls ett avslutande samtal med paneldeltagarna. I hearingen berördes olika ämnen som ”Hur startar man ett finskspråkigt äldreboende idag?” med prästen Pekka Turunen. ”Varför bör sverigefinnarna vara med i det kommunala pensionärsrådet?” med Anja Nyman samt ”Gymnastik för både kropp och själ?” med diakonen Anu Ritjärvi. Den sista frågeställningen var ”Vad kan man skapa genom samarbete?” med Raija Metso Korpela. Paneldeltagarna var Raija Metso Korpela, prästen Satu Rekola och Anja Nyman.

Prästen Pekka Turunen delade med sig av sina erfarenheter kring startandet av Suomi Koti i Stockholm för ett tiotal år sedan. Han berättade om hur kyrkan varit drivande i processen för att se behoven hos äldre sverigefinnar och för att genom en stiftelse starta och driva ett finskspråkigt äldreboende, vilket finns än idag. Detta initiativ ligger även till grund för det nya projektet att starta ytterligare ett finskspråkigt äldreboende i Stockholm. Pekka berättar att detta projekt har varit på gång väldigt länge, men att det till hösten 2015 kommer att finna sin plats genom Ersta diakoni. Det som lyfts upp både som en fördel men som en utmaning är att Ersta diakoni är en aktör med legitimitet, men att det blir en utmaning att behålla det särskilda med det finskspråkiga äldreboendet.

I intervjun med Anja Nyman beskrev hon hur Sverigefinska pensionärer i Märsta har arbetat för att bli delaktiga i kommunens pensionärsråd. Anja lyfter vikten av att sverigefinnarna är delaktiga i de processer som kontinuerligt pågår på kommunal nivå. Hon ser att syftet med detta är att lyfta de generella aspekterna och behoven kring det sverigefinska. I Märsta lyckades man med detta i början på år 2015 vilket innebär att man är ganska ny på området. Anja konstaterar att arbetet har varit långdraget och krävt att man besökt och uppvaktat kommunala tjänstemän och politiker. Ledorden för det målinriktade arbetet är ihärdighet och förtroendeskapande.

Raija Metso Korpela representerar äldreboendet Mälarhem i Västerås samt den nya organisationen Nelli och Nestori. Raija berättar att projektet med det finskspråkiga äldreboendet kom till efter att biskopen i Västerås uppmärksammat den sverigefinska minoritetens skriande behov av finskspråkiga äldreboenden. Genom att projektet initierades kunde flera sverigefinska organisationer samlas kring idén och göra gemensamt slag i saken. Idag är äldreboendet en mötespunkt för flera sverigefinska föreningar och den finskspråkiga förskolan. Mälarhem är för tillfället ett kommunalt äldreboende som upphandlas och drivs av en privat aktör. Föreningen fortsätter att vara en aktiv bevakare av att verksamheten upprätthålls främst på finska samt av att vården är kvalitativ. Under det senaste året har föreningen hämtat inspiration från Finland och startat en rådgivningstjänst för äldre sverigefinnar som heter Nelli och Nestori. Rådgivningstjänsten riktar sig till äldre sverigefinnar för att ge dem stöd och råd i olika frågor som berör dem. Arbetet är i startskedet och utvecklas fortfarande. Föreningen uppmuntrar andra delar av landet att skapa något liknande.

Diakonen Anu Ritjärvi bjöds in för att berätta om sitt arbete med äldre sverigefinnars fysiska och psykiska välmående. Hon konstaterar att många är i behov av både socialt umgänge och fysisk träning för att hålla sig både psykiskt och fysiskt god form. Den enklare formen av träning som Anu leder i två församlingar i Huddinge har medfört att många äldre sverigefinska män dykt upp i församlingen, både i sällskap av sina fruar och ensamma. Tidigare var det endast ett fåtal män som dök upp men nuförtiden är könsfördelningen bland deltagarna under träningen lika. Ritjärvi konstaterar att många stannar kvar efter träningen för att umgås och samtala med varandra.

Panelen diskuterade hur vi tillsammans kan arbeta med den utmaning som vi står inför med den åldrande sverigefinska generationen. Det som alla upplevde var centralt för ett gemensamt arbete, är att det sker genom samarbete, med goda kunskaper och genom ihärdighet. För att arbetet ska kunna fortskrida på flera orter behöver man etablera goda relationer och hitta gemensamma nämnare att mötas runt. Samarbetet skulle kunna innebära att man tillsammans uppvaktar kommuner och andra aktörer som t.ex. Ersta Diakoni.

Palveleva puhelin - PAPU

Palveleva puhelin är en finskspråkig telefonjour som är rikstäckande och som bemannas av frivilliga varje kväll mellan kl. 21.00–00.00. Telefonjouren organiseras av stiftens tillsammans och koordineras med stöd av Svenska kyrkans nationella nivå.

Stift

I intervjuerna ställs frågor om vilken typ av diakonalt arbete stiftens genomför. Alla stiftens nämner PAPU som ett exempel på insatser som stiftet gör inom ramen för det diakonala arbetet. PAPU upplevs som en stomme inom den finskspråkiga diakonin. Flera stiftsmedarbetare ser potential till utveckling inom marknadsföring samt kring rekrytering av nya frivilliga. Det finns önskemål om att i högre grad inkludera den finskspråkiga telefonjourverksamheten i Svenska kyrkans andra jourtelefoner. Genom att vara en del av ett större telefonjoursarbete skulle de sverigefinnar som idag inte har kontakt med finskspråkig verksamhet hitta till den finskspråkiga jouren, menar en stiftsmedarbetare. Andra önskemål som kommer fram är att utveckla tillgängligheten genom mail och chatt för att nå yngre målgrupper. Några stift är osäkra på hur PAPU kommer att hanteras i framtiden utan att vidareutveckla resonemanget. Några stiftsmedarbetare vill föra fram vikten av att ha en helt rikstäckande telefonjour för att även nå de sverigefinnar som inte bor i ett traditionellt finskspråkigt område. De flesta församlingar i landet bedriver ingen verksamhet på finska. Flera av stiftens konstaterar att informationsspridningen om PAPU inte är tillräckligt systematisk även om de flesta försöker göra sitt bästa.

Församlingar

Från församlingarna ser man att PAPU är ett av de bästa diakonala instrumenten man har idag även om det inte ska vara det enda diakonala arbetet man utför. Flera diakoner har synpunkter på hur PAPU:s verksamhet skulle kunna förbättras t.ex. för att nå yngre personer. En del församlingar informerar kontinuerligt genom hemsidan och nyhetsblad. Men när frågan ställdes till diakonerna började de flesta reflektera kring hur de skulle kunna sprida PAPU- annonsen till fler platser.

Frågor till telefonjourens frivilliga medarbetare

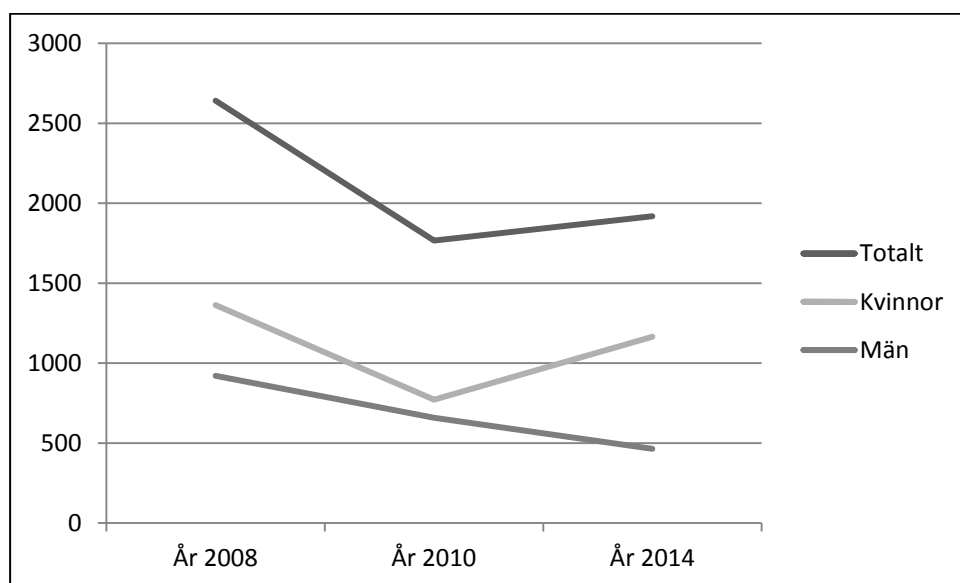
Den 25 april 2015 arrangerades de årliga PAPU-dagarna för de frivilliga krafterna inom PAPU. Under helgen deltog ca 50-60 personer varav de flesta svarade på frågor som ställdes med anledning av denna rapport. Deltagarna fick gruppvis svara på två frågor. Frågorna rör vilka utmaningar som finns inom det diakonala arbetet samt inom PAPU-verksamheten samt vilka möjligheter de frivilliga ser att möta dessa.

Utmaningen som främst lyfts upp i svaren är ensamheten hos de äldre sverigefinnarna. Många som ringer PAPU återkommer då de inte har möjlighet att söka sig någon annanstans för att få stöd eller samtala med någon. I svaren talar man om olika typer av ensamhet. Vissa är ensamma då de inte har några anhöriga eller bekanta i närheten. En del har svårt att ta sig från hemmet vilket medför att de även blir fysiskt isolerade. Många äldre sverigefinnar tappar det i vuxen ålder inlärd svenska språket, vilket också påverkar den enskilde. De frivilliga upplever även att det är fler nya personer som ringer till PAPU idag jämfört med tidigare år. Detta ser man som positivt då man upplever att det är ett första steg i att hitta stöd och hjälp. Men samtidigt upplever man att det är svårare samtal som kommer in, där inringaren har tankar på självmord eller säger att man avser att genomföra ett självmord. Här vill de frivilliga ha mer stöd för att utveckla sitt sätt att hantera situationen.

Statistik

Följande tabell visar antalet samtal som kommit in till den finska telefonjouren under år 2008, 2010 och 2014. För andra år finns det inte tillförlitlig statistik.

Inom antalet totala samtal finns det ca 290-350 samtal där inringaren lägger på luren. De flesta samtal berör frågor om ensamhet/behov av någon att samtal med, sjukdom (psykisk eller fysisk) och relationer. Det förekommer även suicidsamtal – även om det är mer sällsynt. Det är frivilliga som är utbildade att ta emot samtalen.

Meänkieli

Till en början var denna rapport tänkt att fokusera endast på finskspråkigt diakonalt arbete, men i februari 2015 beslutades att vidga rapporten till att omfatta även meänkieli då det visades intresse för att få en bild av hur detta arbete ser ut i Svenska kyrkan. Den del av rapporten som beskriver situationen för meänkieli är till omfattningen mindre än delen som berör finskspråkigt arbete. Detta eftersom den meänkielitalande gruppen är mindre till antalet, men också eftersom det inte finns lika mycket verksamhet inom Svenska kyrkan på meänkieli som för den sverigefinska gruppen. Det beräknas att finnas ca 40 000-70 000 personer som talar meänkieli i Sverige.

Tillvägagångssättet i denna del liknar delen som gäller det finskspråkiga arbetet, men i denna del har färre personer intervjuats. Det har i första hand berott på att färre personer arbetar på meänkieli i sin tjänst. Däremot har intervjuerna varit längre och mer ingående när det gäller meänkieli. Intervjuerna har varit mellan 1 och 2 timmar långa. För rapporten har en stiftsmedarbetare, tre diakoner, en församlingspedagog, två representanter för intresseorganisationen Met Nuoret (ungdomsförbund) och en representant för Svenska Tornedalingars riksförbund - Tornionlaaksolaiset intervjuats.

Intervju med stift

Inom Svenska kyrkan är det primärt Luleå stift som arbetar med meänkieli. I stiftet finns det en stiftsadjunkt som har ansvaret för detta arbete. Stiftsadjunkten konstaterar att den största utmaningen för arbetet på meänkieli arbetet inom Svenska kyrkan är attityderna och utmaningen i att skapa en situation där vilken både medarbetare och andra vill tala meänkieli. Bakom dessa attitydproblem ligger de historiska kränkningar som gjorts mot den meänkielitalande minoriteten.¹⁷ Många äldre meänkielitalande har själva utsatts för kränkningar av kyrkan och staten. Upplevelserna lever kvar hos den generationen, men den har även till viss del överförts på den yngre generationen. Det är en konkret utmaning att komma vidare med att inspirera personal inom Svenska kyrkan att vilja prata meänkieli sinsemellan och med församlingsmedlemmar. De möjligheter som stiftsmedarbetaren ser, är att det finns ett litet uppvaknande som har resulterat i att den verksamhet på meänkieli som arrangeras inom Svenska kyrkan är välbesökt – till exempel gudstjänster. Samarbeten har initierats och vidareutvecklats mellan stiftet och andra organisationer. Minoritetslagen och det arbete som sker kring detta gör att fler unga blir allt mer intresserade.

Stiftets medarbetare som ansvarar för arbetet på meänkieli deltar aktivt i stiftets tillsynsarbete både i biskopsvisitationerna och i församlingsinstruktionerna. Stiftet har specifikt lyft det flerspråkiga arbetet i samband med arbetet med församlingsinstruktioner för att stötta församlingarna i att stärka och utveckla det flerspråkiga arbetet. Stiftsadjunkten konstaterar att det funnits skäl för församlingarna att förbättra på området. Stiftet har integrerat sitt främjande av meänkieli i flera delar av organisationen. I stiftets enhet för rekrytering arbetar man aktivt med att uppmuntra flerspråkiga personer att söka sig till en kyrklig utbildning. Stiftet försöker även fråga studenterna i de olika kyrkliga utbildningarna om de har flera språk med sig. Stiftet har arrangerat olika träffar främst för finska- och meänkielitalande personer för att stötta dessa i flerspråkigheten. Det kommer att arrangeras workshoppar för dessa studenter inom vilka den egna berättelsen och tron står i fokus. Stiftsadjunkten stöttar även församlingarna konkret med gudstjänster och konfirmationer på meänkieli, då det i skrivande stund råder brist på meänkielitalande personal i församlingarna. Stiftet arbetar med barnkonsekvensanalys, men arbetet behöver vidareutvecklas. I stiftet konstateras i intervjuerna att artikel 30 i barnkonventionen fortfarande är okänd. Luleå stift har god kunskap om vilka församlingar som är geografiskt placerade inom ett förvaltningsområde för meänkieli. Stiftet arbetar aktivt med policydokumentet *En flerspråkig kyrka*. Adjunkten upplever att dokumentet inspirerar och stöttar i arbetet på stiftsnivå. På frågan om övrig personal och andra förtroendevalda känner till dokumentet konstaterar adjunkten att dokumentet processades mer när det var nytt i stiftet och att fler hade kunskap om policydokumentet. Under samtalet kommer det upp många tankar kring hur detta skulle kunna bearbetas vidare även inom den nuvarande stiftsstyrelsen.

¹⁷ Historia, Svenska tornedalingars riksförbund, 20.4.2015, www.str-t.com/om-forbundet/historik-3-20/

Intervju med församlingar

Intervjuer har genomförts med fyra församlingsmedarbetare som arbetar med meänkieli. Tre av medarbetarna är diakoner, en är pedagog och alla fyra arbetar inom Luleå stift. Utmaningarna som församlingsmedarbetarna ser är främst attitydproblematiken hos allmänheten men även inom Svenska kyrkan. Med attitydproblemen åsyftas att många meänkielitalande personer känner skam inför att tala meänkieli på grund av att de historiska negativa attityderna lever kvar.

Kommentarer som diakonerna får höra

"Jag får höra att meänkieli är ett fullt språk"

"Meänkieli är inget riktigt språk"

"Varför lär du dig inte finska istället"

De intervjuade säger att de ofta får höra att meänkieli inte är ett fint språk och/eller att meänkieli inte är ett riktigt språk. Dessa attityder medför att många personer som kan meänkieli inte vill använda sig av språket utan döljer sina språkkunskaper istället.

Två av diakonerna som intervjuats är främst finskspråkiga, men pga. att det inte finns meänkielitalande diakoner eller präster, har de även tagit på sig formellt eller informellt att även arbeta på meänkieli. En av diakonerna har upplevt det som en oerhört viktig fråga att möta människor på deras språk när hen möter personer med olika behov. Diakonen upplever även att församlingsledningens okunskap gör det svårt att satsa på det flerspråkiga arbetet, då stödet inte finns där. Känslorna kring språket skiftar mellan de intervjuade personerna. En av de intervjuade upplever att det är svårt att se en framtid för meänkieli då den yngre generationen inte är intresserade att lära sig språket. Det andra tre ser att det finns möjligheter att bevara och utveckla den verksamhet som finns på meänkieli. Två av diakonerna menar att det krävs mer samarbeten och attitydförändringar för att lyckas med att behålla meänkieli. För att lyckas och vända tendenserna, tror de att man behöver satsa på kulturella insatser. Genom att stärka de som redan talar meänkieli och få andra att våga ta steget att börja återta språket, kan språket leva vidare. Dessa två diakoner märker att unga personer har en vilja att återta språket även om deras föräldrar aldrig lärt dem meänkieli. Tre av de intervjuade samarbetar aktivt med flera olika aktörer som exempelvis Vuxenskolan och olika intresseorganisationer för att erbjuda olika former av verksamhet på meänkieli.

I intervjuerna framkommer att några av församlingarna med verksamhet på meänkieli deltar på förvaltningsområdes samrådsmöten, men inte alla. Däremot finns det några församlingar som inte har något djupare samtal med sin kommun. En anledning till att man inte är aktiv i samråden är de långa restiderna till kommunhuset där samråden ofta sker. En av diakonerna reflekterar under intervjun över att samrådet skulle kunna vara ett forum att ta vara på för att lyfta diakonala frågor där kommunen har ett ansvar.

De medarbetare som intervjuats är osäkra på hur församlingen arbetar med barnkonsekvensanalys och framför allt hur man tar hänsyn till artikel 30. De känner till policydokumentet, men använder inte det i någon större omfattning. Det finns en önskan om att ett kortare och mera handfast dokument skulle skapas.

Intervju med externa parter

Intervjuer genomfördes med Met Nuoret - Tornedalingarnas Ungdomsförbund och Svenska Tornedalingars riksförbund - Tornionlaaksoalaiset. Intresseorganisationerna lyfter behovet av själavård, tillfällen då meänkielitalandes historia och attityder bearbetas. Det behövs tillfällen där man gemensamt eller själv kan bearbeta de kränkningar som gjorts mot den meänkielitalande minoriteten. Följderna av dessa kränkningar och skammen lever kvar från en generation till en annan. För många äldre är det fortfarande skambelagt att tala meänkieli vilket medfört att de inte velat lära sina barn språket. Däremot har traditioner levt vidare utan språket.

Företrädarna för intresseföreningarna tror att Svenska kyrkan skulle kunna göra mycket för att öppna diskussionen i olika forum för att bearbeta den kollektiva skammen. Intresseorganisationerna konstaterar även att det finns många meänkielitalande äldre som bor i äldreboenden där man utgår ifrån att alla talar svenska. En del av dessa äldre vägrade tala meänkieli som barn och unga och övergick till att tala på svenska som det enda språket. Men på ålderns höst när den äldre insjuknat i demens glöms svenskan bort och hen kan åter bara meänkieli. Dessa situationer diskuteras inte ofta när det gäller meänkieli.

Intresseorganisationerna tror att Svenska kyrkans diakonala insatser behövs och att frågan om diakoni skulle behövas lyftas tydligare. Som ett gott exempel på hur intresset för meänkieli har ökat, lyfter båda intresseorganisationerna upp det kvinnliga mentorskapsprogrammet Laakso Chikks för unga kvinnor, som syftar till att stärka tornedalska kvinnors identitet samt möjlighet att bearbeta historien tillsammans.¹⁸

¹⁸ Laakso Chikks projektet, Svenska Tornedalingars riksförbund, 20.4.2015, www.str-t.com/?pageid=32,

Slutsatser

Här redovisas kort slutsatser av kartläggningen samt några tankar om lösningar. Rubriken för kartläggningen kom till genom att väldigt många diakoner uttryckte att de inte helt kände sig som en del av församlingen och genom att arbetet på finska och meänkieli ofta uppfattas vara något tillfälligt som församlingarna utför. Samtidigt finns policydokumentet *En flerspråkig kyrka* som konstaterar att det flerspråkiga arbetet är en del av Svenska kyrkans arbete.

Det diakonala arbetet på finska och meänkieli står inför stora utmaningar. Dessa utmaningar har många likheter men även sina särdrag. Till stora delar är majoritetens attityder väldigt lika när det gäller de båda språken, även om de argument som används är lite olika.

För det finskspråkiga diakonala arbetet pågår en utarmning på grund av generationsväxling och bristen på yngre diakoner med finsk språklig kompetens. Även det ökande behovet av diakonalt stöd hos den äldre sverigefinska befolkningen där resurserna inte räcker till för att utföra de diakonala arbetsuppgifterna enligt uppbyggda metoder. Flera församlingar har för att möta detta behov skapat väntjänster för att inspirera frivilliga att stötta äldre i behov. Detta är inte bara ett diakonalt behov i sig utan även en samhällsutmaning där Svenska kyrkan har möjlighet att lyfta frågan inom kommuner och landsting för att hitta långsiktiga lösningar. Det krävs ett samhälleligt medvetandegörande kring dessa frågor. Ett sätt att göra detta är genom samråd i förvaltningskommunerna. Flera diakoner efterfrågar mer kunskap om hur de kan använda sig av samråden. Några vill ha fördjupad diskussion under utbildningar, checklistor eller handböcker samt goda exempel på hur andra församlingar kunnat påverka.

I en del församlingar är diakonen den enda medarbetaren med fokus på finskspråkig verksamhet och man upplever sig vara väldigt ensam i sitt arbete. Upplevelsen kommer från att de inte får det stöd och den hjälp från arbetsledningen och församlingen som de skulle behöva. Deras insatser och arbete blir i regel inte synliggjorda eller erkända av arbetslaget eller av församlingens förtroendevalda. Flera av diakonerna konstaterar att de inte får samma stöd av vaktmästarna eller husmodern när de arrangerar gudstjänst eller andra större aktiviteter även om detta är brukligt inom den svenskspråkiga verksamheten. En stor del av diakonerna får höra att det finskspråkiga arbetet kommer att försvinna. De diakoner som har en arbetsledning som uttrycker sig på detta sätt upplever detta som ett arbetsmiljöproblem. Flera diakoner känner en stor oro kring att våga gå i pension, då det är troligt att tjänsten dras in. En del församlingar drar in tjänster eller minskar tjänsteomfattning för det finskspråkiga arbetet till en nivå som gör att det är svårt att hålla fokus på finskspråkiga församlingsmedlemmar. En del diakoner funderade på hur de skulle kunna förnya kunskapen hos sina nya eller gamla kyrkoherdar och kyrkopolitiker om policydokumentet *En flerspråkig kyrka*. Andra efterfrågar teologiska argument för det flerspråkiga arbetet internt i församlingen.

I Luleå stift har man velat hitta en långsiktig lösning för att rekrytera personal med språkkompetens. Därför har man utvecklat en välfungerande strategi för hur man tidigt ska hitta och uppmuntra personer med finsk språkkompetens att söka till kyrkliga utbildningar och senare tillsätta tjänster där språkkompetensen är ett krav.

En stor utmaning inom det finskspråkiga diakonala arbetet för barn och unga är att det idag i princip inte finns något diakonalt arbete som riktar sig till barn och unga. Det finns mindre insatser där diakoner möter barnfamiljer i behov av socialt eller ekonomiskt stöd, men det är bara på ett fåtal orter som detta genomförs på finska. Diakonerna och stiftsarbetarna själva konstaterar att deras kunskapsnivå om barns och ungas behov är låg och därför har det varit svårt att möta barns och ungas behov. Några diakoner skulle vilja arbeta mer med barn och unga och med deras föräldrar men de vet inte hur. I processen att få mer kunskap om barns behov skulle barnkonsekvensanalysarbetet vara ett steg på vägen och framför allt att analysera även artikel 30 i barnkonventionen. Flera av diakonerna konstaterar att arbetet med barn och unga behöver vara långsiktigt och kontinuerligt för att kunna lyckas att nå barnen och familjerna.

Sverigefinska ungdomsförbundet anser att det finns behov hos barn och unga att bearbeta identitet och språkfrågor. Idag finns det få mötesplatser utanför skolan där sverigefinska barn och unga kan mötas för att samtala på finska och där det är norm.

För att nå ut till nya grupper, exempelvis barn och unga, behöver församlingarna arbeta långsiktigt och kontinuerligt med verksamheten. Det kan innebära att man behöver ha någon form av småbarns- och barnverksamhet för att senare kunna möta upp med konfirmandarbetet. Detta systematiska arbete skulle i många församlingar kräva att resurser omdisponeras samt ett medvetet arbete och samarbeten för att få rimliga möjligheter att lyckas.

I några av stiftet har församlingarna börjat samarbeta inom vissa områden exempelvis under semesterledighet då man går in för varandra om det finns behov. Andra församlingsdiakoner har gemensamma reflektionsluncher för att få tips och idéer om hur man skulle kunna förbättra sitt arbete. Västerås är även ett gott exempel på ett stift där stift och församling arbetar tillsammans för att arrangera läger. I flera av dessa samarbeten har man även samarbetat med Sverigefinska ungdomsförbundet. Samarbetena ger förutsättningar att nå tillräckligt många barn och unga för att t.ex. arrangera ett läger samt lösa de ekonomiska och personalresurserna för att arrangera aktiviteter för barn och unga.

Många diakoner konstaterar att de inte hunnit reflektera eller ändra sättet de arbetar på pga. den ökade mängden arbetsuppgifter. En diakon konstaterar bekymrat att gruppen äldre har tagit den tid i anspråk som hon tidigare hade för att arbeta med barn. Hen vill hitta vägar att få äldregrupperna att klara sig lite mer självständigt vid aktiviteter i församlingshuset för att få tid att jobba med de yngre församlingsmedlemmarna.

För att kunna våga tänka nytt behöver det finnas en trygghet inom församlingen att kunna prova nya sätt att arbeta.

Diakonalt arbete på meänkieli sker idag främst i Luleå stift och i flera av församlingarna i stiftet. Tidigare har de flesta meänkielitalande personerna bott och verkat i Tornedalen, men med utflyttningen från Norrbotten har allt fler meänkielitalande flyttat till storstäderna i landet.

Det är väldigt få medarbetare som jobbar med meänkieli och än färre är antalet diakoner som kan meänkieli flytande. Vissa medarbetare har bara finska i sin arbetsbeskrivning men utövar ändå sitt diakonala uppdrag på meänkieli. Både de interna och externa parterna är eniga om att attitydproblematiken som finns mot meänkieli är nyckelfrågan för att komma vidare i arbetet. En sådan bearbetningsprocess skulle kunna vara generationsöverskridande men ändå bearbeta språk och identitetsfrågor från äldres och yngres perspektiv.

Det finns en bild hos de tre diakonerna att barn och unga inte vill och inte kommer att lära sig meänkieli. Man anser i olika hög grad att språket kommer att försvinna. Detta ligger inte linje med vad de externa intresseorganisationerna upplever. Dessa pekar på flera olika faktorer som tyder på att intresset för meänkieli har ökat mycket hos unga och unga vuxna under de senaste åren. Intresseorganisationerna ser att det finns möjlighet för Svenska kyrkan att nå barn och unga som talar meänkieli genom kultur som exempelvis den traditionella berättartraditionen.

Medarbetarna behöver stärkas i sin uppgift för att kunna möta okunskap hos allmänheten, myndigheter och inom kyrkan. Många upplever att de i hjärtat vet att arbetet är oerhört viktigt men de har ibland svårt att hitta det rätta sättet att bemöta okunskapen och nedsättande attityder. Efter år av ifrågasättanden av den närmaste omgivningen blir det svårt att orka tänka nytt, många kan själva börja tro på att arbetet på finska eller meänkieli kommer ta slut när frågan kanske mer är att behoven finns men de ser annorlunda ut.

De utmaningar som det diakonala arbetet på finska och meänkieli står inför är komplexa och kommer kräva ett långsiktigt och strukturerat arbete. För att detta ska lyckas behöver fler än de som arbetar med flerspråkighet anamma tanken om att Svenska kyrkan är en flerspråkig kyrka och att arbetet på finska och meänkieli är en del av Svenska kyrkans uppgift.

Källor

Intervjuer

Internt

- Diakoner 13 st (anonyma)
- Stiftsmedarbetare 13 st
- Präster 2 st (anonyma)
- Förtroendevalda 3 st (anonyma)

Externt

- Finska pensionärernas riksförbund i Sverige
- Met Nuoret - Tornedalska ungdomsförbundet
- Svenska kyrkans unga
- Sverigefinländarnas delegation
- Sverigefinska pensionärsföreningen
- Sverigefinska riksförbundet
- Sverigefinska ungdomsförbundet
- Svenska Tornedalingars riksförbund - Tornionlaaksolaiset
- Lärare vid en sverigefinsk skola (anonym)
- Koordinatorer i förvaltningskommun och förvaltningsområdes landsting (anonyma)

Webbsidor

- Svenska Tornedalingars riksförbund, Laakso Chikks projektet, 20.4.2015, www.str-t.com/?pageid=32
- Svenska Tornedalingars riksförbund, Historia, 20.4.2015, www.str-t.com/?pageid=32

Rapporter och policydokument

- FN:s barnkonvention, <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/>
- En flerspråkig kyrka - policy och mål för svenska kyrkans arbete på andra språk än svenska, 2010, <https://internwww.svenskakyrkan.se/flersprakigkyrka/rapporter>
- Nationella minoriteter 2015 - allmänhetens kunskap om och attityd till de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken, Institutionen för språk och folkminnen – Språkrådet, <http://www.sprakochfolkminnen.se/download/18.c17e514db30bb2a84f8/1433313475127/Nationella+minoriteter+2015+-+rapport.pdf>
- Marginalized and Ignored - National Minority Children's Struggle for Language Rights in Sweden 2013, rapport Svenska kyrkan, 2013, <https://internwww.svenskakyrkan.se/flersprakigkyrka/rapporter>

- Tio sätt att stärka barn och unga – ett minoritets- och urfolksperspektiv, rapport Svenska kyrkan 2014, <https://internwww.svenskakyrkan.se/flersprakigkyrka/rapporter>
- Nationella minoriteter och äldreomsorgen En intervjuundersökning om äldres uppfattning om kvaliteten i äldreomsorgen, Socialstyrelsen, 2010, <https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18480/2011-11-9.pdf>
- Våga vara minoritet - en rapport om minoritetsrättigheter i Sverige 2012, rapport Svenska kyrkan, 2012, <https://internwww.svenskakyrkan.se/flersprakigkyrka/rapporter>
- Juopperi, Mattias och Rekola, Satu, 2009, Att åldras värdighet i det nya hemlandet – utveckling av finsk äldrediakoni i Göteborgs stift 2008-2009, Göteborgs stift, Svenska kyrkan, <https://internwww.svenskakyrkan.se/flersprakigkyrka/rapporter>

Övrigt

- Asiantuntija: Äidinkieli on tärkeä vanhuksen identiteetille, Sveriges radio Sisoradio, <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=185&grupp=10393&artikel=6125010>, 29.3.2015
- Demonstration i Vaxholm ikväll - behandlingen av Veikko upprör, Sveriges television Uutiset, 10.6.2015, www.svt.se/nyheter/regionalt/stockholm/demonstration-i-vaxholm-ikvall-behandlingen-av-veikko-uppror
- Karta: Äldreboenden med finskspråkiga avdelningar i Sverige (Kartta: Suomenkieliset vanhustenhoito-osastot Ruotsissa) <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=6122382>, 29.3.2015
- Mie halvan kotia, novellfilm, Tornedalen Media i samarbete med Film pool Nord, <http://www.film pool nord.se/mie-halvan-kotia/>
- Söderhamn mukaan suomenkielen hallintoalueeseen, Sveriges television Uutiset, www.svt.se/nyheter/uutiset/soderhamn-mukaan-suomenkieliseen-hallintoalueeseen 15.5.2015